

VAHİY SÜRECİNDE
"SA'A(t)/ الساعة" KAVRAMININ SEMANTİK ANALİZİ

Ömer MÜFTÜOĞLU*

ÖZET

Kur'an, ilahi kaynaklı kutsal metin geleneğinin son halkasını oluşturur. Kendinden önceki Tevrat ve İncil'i doğrular ve onların bir tamamlayıcısıdır. Onların kullandığı kelimeleri kullanır ve bunlardan bazılarını "terim" haline getirir. "Sa'a(t)" kavramı bunlardan biridir. "An, vakit, belirli bir zaman dilimi" anlamıyla Eski Ahit'te kullanılan kavram, Yeni Ahit'le birlikte kısmen "ölüm anı" ve "kıyametin kopuş anı" anlamlarına gelmeye başlamıştır. Kur'an'la birlikte ise; "an, vakit, 60 dakika" anlamları azalarak "Kıyametin kopuş anı" anlamı çok belirgin biçimde öne çıkmıştır. "Sa'a(t)" kavramı baz alındığında vahiy geleneğinde bir terimleşme süreci görmek mümkündür. Makalede, ilgili kavramın kutsal metinlerde kullanılışı ve anlamın terimleşme sürecindeki aşamaları incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kıyamet günü, ân, saat, 60 dakika.

**THE SEMANTIC ANALYSIS OF "SA'A(T)" ROOT IN DIVINE
INSPIRATION PROCESS.**

ABSTRACT

Qur'an makes up the last ring of divine originated holy text tradition. Qur'an confirms the Torah and the Bible which arrived before it and it is a complementary of them. It uses the words which the Torah and the Bible use and turns some of these words into "terms". The concept "Sa'a(t)" is one of them. Having been used in the Old Testament in the meanings of "moment, time, a certain period of time"; the concept began to be used in the meanings of "death moment" and "the moment of the occurrence of the doomsday" in the New Testament. And finally with the arrival of Qur'an the meaning of "the moment of the occurrence of the doomsday" clearly became more valid than the meanings of "moment, time, 60 minutes". When the concept of "Sa'a(t)" is based, it is possible to see a process of becoming term in the tradition of divine inspiration. In the article the usage of the related term in the holy texts and the levels of the process of becoming term of the meaning are researched.

Key Words: Doomsday, moment, hour, 60 minutes.

* Dr., Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, :
omuftu@yahoo.com

1. Giriş:

Yaşanan hayatta, diğerlerinden daha önemli "ân"lar vardır. Bunları önemli hale getiren, o zaman aralığı içerisinde olmuş ya da olması planlanmış hadiselerdir. Kişinin doğduğu "ân" önemlidir, mesela. Bunun devamı olarak; yaş günleri, evlilik tarihi, bu tarihin yıldönümleri, çocuk sahibi olunan ânlar, işe başlama ve emeklilik tarihleri de önemlidir. Toplumların hayatında da önemli zaman dilimleri vardır. Türk milletinin tarihinde, Kurtuluş Savaşı'nın, 30 Ağustosun, 23 Nisanın, 29 Ekimin "özel ânlar" olduğu tartışılmazdır.

Fotoğraf makinelerine en çok ihtiyaç duyulan zamanlar da, işte bu önemli "ân"lardır. Önemli sayılan, diğer günlerden farklı olan bu "ân"lar, bir kaç kare fotoğrafla belgelenerek, daha sonra da görülebilir hale getirilmek istenir. Video kayıtları da yine bu "ân"ların ölüm-süzleştirilmesinde son derece önemli bir fonksiyon icra ederler.

Doğum, başlangıç "ân"ları heyecanlı ve önemli sayıldığı kadar, ölüm ve sona eriş "ân"ları da heyecanlı ve merak uyandırıcıdır. Bir tesisin açılış günü ve görüntüleri ne kadar önemliyse, o tesisin yıkılma yahut kapısına kilit vurulma anları da o kadar önemlidir ve tarihe geçecek niteliktedir.

Bireyler için, doğum ânları, bizatihi kendileri tarafından bilinemeyen ânlardır. Bu bakımdan ölüm ânı kadar heyecan verici, gizemli ve merak uyandırıcı da değildir. Ölüm ânları ise çok daha meraklanılacak bir kesittir. Zira o "ân", bizzat kişinin kendisi tarafından yaşanacaktır. Bu "ân"ı tecrübe edenler, ölüp gittikten sonra geride kalanlara geri aktarım da yapamadıklarından, herkes için ölüm "ân"ı, gizemini, o "ân" yaşanıncaya kadar koruyacaktır.

Ölüm "ânı" kadar gizemli olan bir başka "ân" da dünyanın ölümlü olan Kıyâmetin kopuş "ânı"dır. Kur'an'ın ilk muhataplarının bu "ân"ın keyfiyeti ve ne zaman yaşanacağı ile ilgili Hz. Peygamber'e soruları çokça olmuştur. Bunları Kur'an haber vermektedir. Kur'an, Kıyâmetin kopuşunu "ân" olarak değerlendirmekte ve buna "Sa'a(t)/الساعة" demektedir. Hem Mekke hem de Medine döneminde Hz. Peygamber'e "Sa'a(t)/الساعة" (=Kıyâmetin ne zaman kopacağı)" sorulmuş¹, Kıyâmetin kopacağı konusunda hiç bir şüphe olmadığı ve "Sa'a(t)/الساعة"ın mutlaka geleceği" Kur'an'da ısrarla vurgulanmıştır².

2. " Sa'a(t)/الساعة " Kavramının Etimolojisi:

SV'A/ سوع kökü; "bir şeyin devam etmesini ve geçip gitmesini" anlatmak için kullanılmaktadır. "Bir şeyin bir yere ulaşmasını" ifade

¹ İlgili Mekki ayetler için bkz. 7.A'raf, 187; 79.Nâzi'ât, 42; ilgili Medeni ayet için bkz. 33. Ahzâb, 63.

² İlgili ayetler için bkz. 15.Hicr, 85; 18.Kehf, 21; 20.Tâhâ, 15; 22.Hacc, 7; 40.Mu'min, 59; 45.Câsiye, 32.

etmek için de bu kökün *if'âl* kalıbına sokulmasıyla elde edilen ESVe'A/ اسوع türevi kullanılır. Hiç durmaksızın çalışmaya devam ettiği, ve geçip giden vakti gösterdiği için saate bu isim verilmiştir. Bunun yanında, geçip giden vakte de *saat* denmektedir.³

SV'A/ سوع kökü; gündüzün ve gecenin bölümlerinden bir bölümdür. Gündüz ve gece ikisi birlikte yirmi dört bölümdür, bu bölümlerin her birine saat denmektedir. Gece ve gündüzün süreleri eşit kabul edilirse o taktirde on ikişer saat olurlar.⁴ Bir saat altmış dakikadan ibarettir.⁵

"Sa'a(t)/ الساعة"; şu ândaki vakittir (el-vaktu'l-Hâzır), ayrıca Kıyâmet anlamına da gelir. Zeccâc, Sâ'a(t) kelimesinin Kur'an'ın tamamında "Kıyâmetin kopacağı vakit" anlamında kullanıldığını söylemiştir.⁶ (Devam eden satırlarda Kur'an'ın tamamında değil, büyük kısmında Sâ'a(t) kelimesinin "Kıyâmet" anlamında kullanıldığını görülecektir.) "Kelimenin keskinlik (şedid) ve uzaklık (bu'd) anlamları da vardır. Otlamaya giden deve için "Sâ'ati'l-İbil/ ساعة الإبل" tabiri kullanılır. Araplar, malın yitirilmesi, adamın kaybolması ile ilgili olarak da bu kökten "Musi'/ المسع" kelimesi kullanılırlar. Kıyâmetin kopacağı âna *saat* denmesi; bu vaktin süratle yaklaşmasından ve o "ân"dan itibaren hesap sürecinin başlayacak olmasındandır.⁷ Bu düşünceden hareketle Kıyâmet vaktinin bir dönüm noktası, bir sürecin bitip bir başka sürecin başlaması "ânı" olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Kıyâmet hem son, hem de bir başlangıçtır. O vakte kadar devam eden bir sistemin bitmesi, bu bitmeyle birlikte öncekine benzemeyen yeni bir sistemin oluşmaya başlaması söz konusu olacaktır. Bu mantığın devamından olacak ki; SV'A/ سوع kökünden bir türev olan Sâ'a/ ساع; helak olanlar, (bitip tükenenler=Hâlikûn) karşılığı için kullanılmaktadır.⁸

Türkçe'de ise saat; "1.Günün yirmi dörtte biri ölçüsündeki zaman parçası, 2.Vakit, zaman, 3.Belirli, muayyen zaman, 4.An, 5.Tayin edilmiş vakit, 6.Kıyâmet Günü, ecel, 7.Bir saatte gidilebilen yol, bir saatlik yol, 8.Zaman ölçme aleti, vakit gösteren alet", anlamlarında kullanılmaktadır.⁹

Görüldüğü gibi saat kelimesi Türkçe'de, "ân", "vakit" ortak paydalı geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Türkçe'deki bu çeşitlilik,

³ İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed (ö.h.395), *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, Beyrut, 1991, III, 116.

⁴ İbn Manzûr (ö.h.711), *Lisânu'l-'Arab*, Beyrut, trz. (Dört ciltlik baskı), II, 240.

⁵ Asım Efendi, *Kâmûs Tercümesi*, İstanbul, 1876, (Üç ciltlik baskı), II, 605.

⁶ Cevheri, İsmail b. Hammâd (ö.h.400), *Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-'Arabiyye*, Beyrut, 1998, II, 955.

⁷ Asım Efendi, *a.g.e.*, II, 605.

⁸ Asım Efendi, *a.g.e.*, II, 605.

⁹ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Rehber Yay., Ankara, 1992, s.946.

birbirinden farklı değişik anlamlar şeklinde değil, ortak bir anlamın açılımları şeklinde bir çeşitliliktir.

Burada bir detayın altının çizilmesi gerekmektedir. Kıyâmet hadisesi mutlak olarak "Sa'a(t)/ الساعة" kelimesiyle Kur'an'da isimlendirilmemektedir. Dünya hayatının bitip ahiret hayatının başlaması anlamında, Kıyâmetin kopacağı âna, "Sa'a(t)/ الساعة" denmektedir. Yoksa, ahiret hayatı ya da Kıyâmet Günü için bu kelime kullanılmaz. Kıyâmet Günü için Kur'an'da kullanılan kelime; "Kıyame(t)/ القيامة" kelimesidir. Bu lafız Kur'an'da, toplam 70 defa, "öbür dünyanın ilk günü" anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı; "dünya hayatının sona ereceği ân (=Son Saat)" kastedilerek kullanılmaktadır.

SV'A/ سوع kökünün Kitabı Mukaddes metinlerinde ve Kur'an-ı Kerim'deki kullanımları, bu çalışmada semantik açıdan inceleneceğine göre dizinin ilk halkası durumundaki Eski Ahit metinlerine öncelikle bakmak gerekecektir.

3. "Sa'a(t)/ שעה" Kavramının Eski Ahit'te Kullanımı

"Sa'a(t)/ שעה" lafzı Eski Ahit'te fiil ve isim olarak toplam 7 cümlede geçmektedir.¹⁰ Eski Ahit'in Daniel kitabının 5 cümlesinde (3:6,15; 4:19,33; 5:5) kök, "ân, zaman" anlamına gelmektedir. Eyub kitabının 1 cümlesinde "göz çevirmek", İşaya kitabının 1 cümlesinde de "yönelmek" karşılığıyla geçmektedir.

3.a. "Sa'a(t)/ שעה" Lafzının Eski Ahit'te "Ân" Anlamında Kullanıldığı Ayetlere Örnek: Daniel 3:6

שָׁעָה אֶתְּשָׂא וְאֶתְּקַדְּשׁ אֶתְּנַפְשִׁי לַיהוָה וְאֶתְּקַדְּשׁ אֶתְּנַפְשִׁי לַיהוָה וְאֶתְּקַדְּשׁ אֶתְּנַפְשִׁי לַיהוָה וְאֶתְּקַדְּשׁ אֶתְּנַפְשִׁי לַיהוָה

"Her kim yere kapanıp tapınmazsa hemen o **ânda** kızgın fırına atılacaktır."

3.b. "Sa'a(t)/ שעה" Lafzının Eski Ahit'te "Göz Çevirmek" Anlamında Kullanıldığı Ayetlere Örnek: Eyub 7:19

בְּלִעַי רָקִיעַ-עַד, תִּרְפְּנֵי-לֵא; תִּרְפְּנֵי-לֵא, כַּמָּה יֵשׁ

"Gözünü üzerimden hiç ayırmayacak mısın Tükürüğümü yutacak kadar bile beni yalnız bırakmayacak mısın?"

¹⁰ [http://www.bible.crosswalk.com/Lexicons/Hebrew. \(8160\)](http://www.bible.crosswalk.com/Lexicons/Hebrew. (8160)) sıra numarasıyla geçen kökün kullanımları, bu sitedeki bilgiler kontrol edilerek belirlenmiştir.

3.c. "Sa'a(t)/ שעה" Lafzının Eski Ahit'te "Yönelmek" Anlamında Kullanıldığı Ayetlere Örnek: İşaya 17:7

וְשָׂעָה יִשְׁתָּחֲוּ אֲנָשִׁים לְעֹלְמָן עַל כִּי יוֹם הַהוּא ז'
 קְדוֹשׁ יִשְׁתָּחֲוּ אֲלֵי-אֵל, וְעַיִנֵּי וְעֵשׂוּהוּ
 תִּתְרַאֲיָהּ

"O gün insanlar kendilerini Yaratana **yönelecekler** ve gözleri İsrailin Kuddüsuna bakacak."

"Sâ'A(t)" lafzının Eski Ahit'teki kullanımlarında dikkat çeken nokta; kökün, "ân" anlamının var olmasıyla birlikte, "Kıyâmetin kopacağı ân" anlamının olmamasıdır. Buna karşılık "göz çevirmek" ve "yönelmek" anlamlarını karşılamak üzere fiil olarak kullanılmıştır.

4. "Sâ'A(T)"¹¹ Kavramının Yeni Ahit'te Kullanımı

Yeni Ahit'in 76 cümlesinde "Sâ'a(t)" lafzı geçmektedir. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri başta olmak üzere Yeni Ahit'in 4 kitabında daha bu lafız kullanılır.

Yeni Ahit'te "Sâ'a(t)" lafzı çoğunlukla "ân" anlamına gelmektedir. Toplam 76 kullanımın yarısında yani 38 cümlede ân anlamı belirgindir. 24 cümlede ise Türkçe'deki "belirli zaman, belirli vakit" karşılığıyla "Sâ'a(t)" lafzının geçtiği görülmektedir.

Bunların yanında dünyanın son saati, Kıyâmetin kopuş ânı anlamında 6 yerde, ölüm ânı anlamında 3 yerde ve 60 dakikalık zaman dilimi anlamında da 5 yerde geçen "Sâ'a(t)" lafzının Matta ve Markos İncilleriyle Vahiy bölümünde 1'er cümlede, Yuhanna İncilinde ise 3 cümlede Kıyâmet Saati anlamı taşıdığına şahit olunmaktadır. Bu durum, Eski Ahit'te karşılaşılmayan bir olgudur. O halde Kur'an'dan önceki vahiy metinleri olan Yeni Ahit metinlerinde "Sâ'a(t)" lafzının, "Kıyâmetin Kopuş Ânı" anlamını kazandığı söylenebilir. Yeni Ahit'le birlikte, "Sâ'a(t)" lafzının yan anlamı olarak ortaya çıkan "Kıyâmet Saati" anlamının, lafzın ıstılah anlamı haline gelmesi Kur'an'la birlikte olacaktır.

Aşağıda önce, "Sâ'a(t)" lafzının Yeni Ahit'teki kullanımları¹² tablo halinde verilecek, ardından da sayılan beş anlamdaki kullanımlarına örnek birer ayet meali sunulacaktır.

TABLO: 1

¹¹ Kökün Aramca karşılığı, word programının bir çok sürümünde bu alfabenin harfleri tanınmadığı ve yazımı sırasında yazıcılar tarafından algılanmadığı için verilememektedir.

¹² Bu kullanımların belirlenmesi sırasında; "http://www.blueletterbible.org" ve "http://septuagint.org/LXX" adlı sitelerden yararlanılmıştır.

YENİ AHİT'TE "Sâ'A(t)" KAVRAMI		
Matta	8:13 -> Ân, vakit. 10:19 -> Ân, vakit. 15:28-> Ân, vakit. 17:18-> Ân, vakit. 20:3-> Belirli zaman. 20:5 -> Belirli zaman. 20:6 -> Belirli zaman. 20:9 -> Belirli zaman. 20:12 -> Belirli zaman. 24:36-> Kıyâmet Saati.	24:42 -> Ân, vakit. 24:44 -> Ân, vakit. 24:50 -> Ân, vakit. 25:13 -> Ân, vakit. 26:40 -> Belirli zaman. 26:45 -> Ân, vakit. 26:55 -> Ân, vakit. 27:45 -> Belirli zaman. 27:46 -> Belirli zaman.
Markos	13:11 -> Ân, vakit. 13:32-> Kıyâmet Saati. 14:35 -> Ân, vakit. 14:37 -> 60 dakika.	14:41 -> Ân, vakit. 15:25 -> Belirli zaman. 15:33 -> Belirli zaman. 15:34 -> Belirli zaman.
Luka	7:21 -> Ân, vakit. 10:21 -> Ân, vakit. 12:12 -> Ân, vakit. 12:39 -> Ân, vakit. 12:40 -> Ân, vakit. 12:46 -> Ân, vakit.	20:19 -> Ân, vakit. 22:14 -> Belirli zaman. 22:53 -> Ân, vakit. 22:59 -> Belirli zaman. 23:44 -> Belirli zaman. 24:33 -> Ân, vakit.
Yuhanna	1:39 -> Belirli zaman. 4:23 -> Ân, vakit. 4:52 -> Belirli zaman. 4:53 -> Ân, vakit. 5:25 -> Kıyâmet Saati. 5:28 -> Kıyâmet Saati. 7:30 -> Ölüm Ânı. 8:20 -> Ölüm Ânı.	12:23 -> Ân, vakit. 12:27 -> Ân, vakit. 13:1 -> Kıyâmet Saati. 16:21 -> Ân, vakit. 16:32 -> Ölüm Ânı. 17:1 -> Ölüm Ânı. 19:14 -> Belirli zaman. 19:27 -> Ân, vakit.
Resullerin İşleri	2:15 -> Belirli zaman. 3:1 -> Belirli zaman. 10:9 -> Belirli zaman. 10:30 -> Belirli zaman + Ân, vakit (iki defa).	16:18 -> Ân, vakit. 16:33 -> Ân, vakit. 22:13 -> Ân, vakit. 23:23 -> Belirli zaman
I.Korintos.	4:11 -> Ân, vakit.	15:30 -> Ân, vakit.
Galatyalı.	2:5 -> Ân, vakit.	

Vahiy	3:3 -> Ân, vakit. 3:10 -> Ân, vakit. 8:1 -> Belirli zaman. 9:15 -> Belirli zaman. 11:13 -> Ân, vakit.	14:7 -> Kıyâmet Saati. 17:12 -> 60 dakika. 18:10 -> 60 dakika. 18:17 -> 60 dakika. 18:19 -> 60 dakika.
Toplam:	8 bölümde	76 kullanım.

4.a. "Sâ'a(t)" Lafzının Yeni Ahit'te "Ân" Anlamında Kullanıldığı Ayetlere Örnek

Matta 8:13-> "Ve İsa yüzbaşıya dedi: Git, sana iman ettiğin gibi olsun. Ve hizmetçi o **saatte** iyi oldu."

4.b. "Sâ'a(t)" Lafzının Yeni Ahit'te "Belirli Zaman" Anlamında Kullanıldığı Ayetlere Örnek

Markos 15:25 -> "Üçüncü **saatti**, onu haça gerdiler."

4.c. "Sâ'a(t)" Lafzının Yeni Ahit'te "Kıyâmet Saati" Anlamında Kullanıldığı Ayetlere Örnek

Markos 13:32-> "Fakat o gün yahut o **saat** hakkında, ne gökteki melekler, ne de Oğul, Baba'dan başka kimse bir şey bilmez."

4.d. "Sâ'a(t)" Lafzının Yeni Ahit'te "Ölüm Ânı" Anlamında Kullanıldığı Ayetlere Örnek

Yuhanna 7:30 -> "Bunun için kendini tutmağa çalıştılar, ve kimse üzerine el atmadı, çünkü onun **saati** henüz gelmemiştir."

4.e. "Sâ'a(t)" Lafzının Yeni Ahit'te "60 dakika" Anlamında Kullanıldığı Ayetlere Örnek

Vahiy 17:12 -> "Ve gördüğün on boynuz henüz krallık almamış on kraldır; fakat canavarla beraber kral olarak bir **saat** için hâkimiyet alırlar."

Yeni Ahit'te, "Sâ'a(t)" lafzının "Kıyâmet Saati" anlamında kullanıldığı 6 ayetin ikisi birbirinin aynısıdır. Bunlar Matta 24:36. ayet ile Markos 13:32. ayetlerdir. Bu ayetlerde Kıyâmetin kopuş "ân"ıyla ilgili olarak sorulmuş muhtemel bir soruya cevap verilmektedir ve Kıyâmetin kopuş saatinin Oğul ve melekler de dahil olmak üzere Baba'dan başka hiç kimsenin bilemeyeceği ifade edilmektedir. Bu noktaya Kur'an'da da vurgu yapılır. Aşağıda incelenen ayetlerde bu detaya dikkat çekilmektedir. Burada vurgulanmak istenen husus, Yeni Ahit'te de "Sâ'a(t)" lafzının ıstılah anlamında kullanılması ve Kur'an'dakine benzer bir şekilde Kıyâmet Saati'nin Allah'tan başka hiç kimse tarafından bilinmeyecek olmasıdır.

5. "Sa'a(t)/ الساعة " Kavramının Kur'an-ı Kerim'de Kullanımı

"Sa'a(t)/ الساعة " lafzı Kur'an'ın 43 ayetinde toplam 48 defa geçer. Bu ayetlerin sadece 7 tanesi Medenî ayetlerdir. Kalan 36 ayet Mekkîdir. 48 kullanımın 8'inde, lafız; "ân" anlamındadır, diğer 40 ayette ise ıstılahlaşmış ve "Kiyâmetin kopacağı ân" anlamında kullanılmıştır. Medenî olan 9.Tevbe suresinin 117. ayetinde "ân" karşılığında kullanılan kelime, diğer Medenî ayetlerde "Kiyâmetin kopacağı ân" anlamındadır.

Kur'an, vahiy geleneğinin son halkası olması yönüyle, kendinden önceki kutsal metinlerde geçen bazı kelimeleri ıstılah haline getirmiştir. Bunlardan birisi de "Sa'a(t)/ الساعة" lafzıdır. Eski Ahit'te "Sa'a(t)/ שעה" in; "Kiyâmetin kopacağı ân" anlamı hiç yokken, Yeni Ahit'te yan anlam olarak ortaya çıkması, Kur'an'da ise; lafzın büyük çoğunlukla bu anlama gelmesi, kelimenin zaman içinde anlamının daralıp özelleştiğini ve terim haline geldiğini göstermektedir.¹³ Kur'an'ın indiği dönemde, ilave başka bir açıklamaya ihtiyaç duymadan, artık insanlar Hz. Peygamber'e "Sa'a(t)/ الساعة"i sorar ve bu sorularına cevap alır hale gelmişlerdir¹⁴.

Kur'an'ın, muhataplarına seslendiği dönemde, "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı terimleşme sürecini tamamlamış gözükmektedir. "Sa'a(t)/ الساعة" artık, kendisiyle neyin kastedildiğini herkesin bildiği önemli ve merak edilen bir terim olarak zihinlere yerleşmiştir. Kur'an'ın üslubunda dikkat çeken bir başka nokta da; muhatapların düşünce dünyalarında Kiyâmetle ilgili şüphelerin bulunmasının yanı sıra, Kiyâmetin kopacağı "ân"la ilgili olarak herhangi bir tereddüdün bulunmadığı, burada merak edilen şeyin Kiyâmetin nasıl ve ne şekilde kopacağından ziyade "vakti" olduğudur. Bu soruya ısrarla cevap alınmak istenmesi, meraktan olabileceği kadar, söz konusu olan "ân"ın gelmesi, şayet çok yakınsa, buna göre tedbir alınma düşüncesinden de kaynaklanıyor olabilir. Sonuçta, gerekçesi her ne olursa olsun, insanlar Kiyâmetin ne zaman kopacağını merak etmişler, bunu soru olarak aralarında yaşayan Hz. Peygamber'e iletmişler ve devam eden vahiy sürecinde de sorularına cevap almışlardır.

¹³ Arapça'dan Türkçe'ye geçen kelimelerdeki anlam daralmalarıyla ilgili olarak bkz. Emrullah İşler, *Türkçe'de Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları*, İstanbul, 1997; "Fitne Katilden Beter mi? -Fitne Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu-", *İslâmiyât* II (1999), sayı 2, s.137; İşler'in bundan başka; "Secde" kelimesiyle ilgili "Secde Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu" (*İslâmiyât* I (1998), sayı 3, s.105-116) makalesiyle, "Çokanlamlılık, Anlam Daralması ve Kur'an'ın Türkçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar" (*Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kur'an ve Dil -Dilbilim ve Hermenötik- Sempozyumu Bildirileri*, Van, 2002, s.385-397.) isimli makaleleri vardır. Bu ikinci makalede İşler, Hudâ, Sû', Salât, Rahmet, Rûh, Dîn ve Hakk kelimelerinin Kur'an'daki anlamlarını incelemektedir.

¹⁴ 87.A'raf, 187; 33. Ahzâb, 63; 79.Nâzi'ât, 42.

Hız. Peygamber, Kıyâmetin kopacağı ânı soran ve bunun ne zaman olacağını merak eden ashabına, herkesin kendi kıyâmetinin önemli olduğunu ve bu kıyâmetin de kişinin ölmesiyle kopacağını hatırlatmaktadır. Kişinin geleceğiyle ilgili bir garantisi olmadığına ve yaşam süresinin her an bitmesi ihtimaline dikkatleri çekerek Hız. Peygamber, dünya hayatının sona ereceği Kıyâmet hadisesinden ziyade kişinin kendi kıyâmetinin yani ölümünün, onu daha çok ilgilendirmesi gerektiğini ifade etmek istemiştir.¹⁵ Zira büyük Kıyâmet kopmadan önce kendi kıyâmeti kopan, dolayısıyla ölen kişi için, büyük Kıyâmetin ne zaman kopacağını önemi var mıdır? Burada, üzerinde asıl durulması gereken nokta, ölüme sürekli hazır olmaktır.

"Sa'a(t)/ الساعة" lafzının Kur'an'da geçtiği yerlerin dağılımı şu şekilde verilebilir:

TABLO: 2

KUR'AN'DA " Sa'a(t)/ الساعة" KAVRAMI			
	6.En'âm	Mekki	31 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân. 40 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
	7.A'râf	Mekki	34 -> Ân, vakit. 187 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
	9.Tevbe	Medeni	117 -> Ân, vakit.
	10.Yûnus	Mekki	45 -> 60 dakika. 49 -> Ân, vakit.
	12.Yûsuf	Mekki	107 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
	15.Hicr	Mekki	85 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
	16.Nahl	Mekki	61 -> Ân, vakit. 77 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
	18.Kehf	Mekki	21 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân. 36 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
	19.Meryem	Mekki	75 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
0	20.Tâhâ	Mekki	15 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
1	21.Enbiyâ	Mekki	49 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.
2	22.Hacc	Medeni	1 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân. 7 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân. 55 -> (Kıyâmetin kopacağı) ân.

¹⁵ Bu yönde bir değerlendirme için bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-ü Sitte Tercüme ve Şerhi*, Ankara, Akçağ Yay., 1992, XIV, 321.

3	25.Furkân	Mekkî	11 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân (iki defa).
4	30.Rûm	Mekkî	12 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 14 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 55 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 55 -> 60 dakika.
5	31.Lukmân	Mekkî	34 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân.
6	33.Ahzâb	Medenî	63 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân (iki defa).
7	34.Sebe'	Mekkî	3 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 30 -> Ân, vakit.
8	40.Mü'min	Mekkî	46 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 59 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân.
9	41.Fussilet	Mekkî	47 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 50 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân.
0	42.Şurâ	Mekkî	17 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 18 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân.
1	43.Zuhrûf	Mekkî	61 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 66 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 85 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân.
2	45.Câsiye	Mekkî	27 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 32 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân (iki defa).
3	46.Ahkâf	Mekkî	35 -> 60 dakika.
4	47.Muhammed	Medenî	18 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân.
5	54.Kamer	Mekkî	1 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân. 46 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân (iki defa).
6	79.Nâzi'ât	Mekkî	42 -> (Kiyâmetin kopacağı) ân.
	Toplam:	26 surede	48 kullanım.

5.a. "Sa'a(t)/ الساعة" Lafzının Kur'an'da "Ân" Anlamında Kullanıldığı Ayetler

Kur'an'da toplam 48 defa geçen "Sa'a(t)/ الساعة" lafzının, bu kullanımların 8'inde "ân" anlamına geldiği yukarıda ifade edilmişti. Şimdi bu ayetler, nüzul sırası dikkate alınarak teker teker incelenecektir.

5.a.a. 7.A'râf Suresi 34. Ayet:

لا أَجْلُهُمْ جَاءَ فَإِذَا أَجَلٌ أُمَّةٍ وَلِكُلِّ
{34} يَسْتَفْقِيمُونَ وَلَا سَاعَةَ يَسْتَأْخِرُونَ

"Ve her toplum için bir vade belirlenmiştir. Öyle ki, vadeleri dolduğunda onu bir tek ân olsun, ne geciktirebilirler ne de öne alabilirler."¹⁶

7.A'râf suresi, iniş sırası itibariyle 39. sıradadır.¹⁷ Ancak, "Sa'a(t)/ الساعة" lafzının Kur'an'daki dağılımına bakıldığında, daha önce inen surelerde bu lafız kullanılmadığından, Kur'an'da "Sa'a(t)/ الساعة" lafzının ilk kullanıldığı ayet, bu ayettir ve görüldüğü gibi "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı, Eski Ahit'teki anlamıyla kullanılmıştır. Ayette kastedilen; günün yirmi dörtte biri değil, zamanın en küçük birimidir.¹⁸ Muhammed Esed, bu ayetteki "Sa'a(t)/ الساعة" kelimesiyle ilgili olarak şu izahı yapar: "Arapça kullanımında *sâ'ah* (lafzen, "saat") terimi, sadece astronomik saati yani, ortalama güneş gününün yirmi dörtte birini değil, aynı zamanda soyut "zaman" fikrini ve yine, büyük ya da küçük onun herhangi bir kesitini, hatta (yukarıda olduğu gibi) kritik bir ânını da ifadeye yarar. Yukarıda açıkça görülmektedir

¹⁶ Bu ve daha sonraki ayet mealleri Muhammed Esed'in *Kur'an Mesajı* (İstanbul, 2002)'nden, konuyla ilgili olarak yapılan çok küçük bir-iki değişiklik dışında, aynen aktarılmıştır.

¹⁷ Ayetlerin iniş sırası, Dücane Cündioğlu'nun yayına hazırladığı, M. Hamdi Yazır'ın *"Hak Dini Kur'an Dili Kur'an-ı Kerim ve Meali"* İslamoğlu Yay., (İstanbul, 1993)'nin XXXII-XXXIII sayfalarındaki tablo dikkate alınarak belirlenmiştir.

¹⁸ Zemahşeri, ayetteki "Sa'A(t)/ الساعة" kelimesiyle vaktin en kısa biriminin ve en yakın şeklinin kastedildiğini söylerken, Türkçedeki "ân" anlamını kastetmektedir. Zemahşeri ayrıca, saatin, insanların kullandıkları en kısa zaman dilimi olduğunu ifade eder. Bkz. Zemahşeri, Ebu'l-Kâsım Cârü'l-Lâh Mahmûd b. 'Umer (ö.h.538), *Tefsîru'l-Keşşâf*, Beyrut, trz. II, 61; Râzi de Zemahşeri'ninkine benzer bir söylemle "Sa'A(t)/ الساعة" kelimesinin, vakitle ilgili kelimelerin en kısa zamanlısı olduğunu ifade ederken "ân" anlamına geldiğini söylemek istemektedir. Bkz. Râzi, Fahrüddin Muhammed b. Ömer (ö.h.604), *Mefâtihu'l-Ğayb*, Beyrut, trz., VII (2), 72; Kurtubî'ye gelince O; "Sa'A(t)/ " kelimesinden daha kısa (bir zaman ifade eden) başka bir kelime olup olmadığını sorar. Burada "Sa'A(t)/ الساعة" kelimesinin özellikle zikredilmesinin sebebinin, "Sa'A(t)/ الساعة" in, vakitle ilgili kelimelerin en kısa zamanlısı olduğunu söyler. Bkz. Kurtubî, Ebû 'Abdi'l-Lâh Muhammed b. Ahmed (ö.h.671), *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1965, VII, 202; Yukarıdakilere benzer açıklamalar için bkz. Burhânüddin el-Bikâi (ö.h.885), *Nazmu'd-Durer*, Basım yeri yok, 1973, VII, 392. Sufyân es-Sevrî, İbn 'Abbâs, Ahfeş, Ferrâ ve 'Abdu'r-Rezzâk b. Hemâm'dan gelen rivayetlerle oluşturulmuş tefsirlerde ayetle ilgili açıklama yokken, Taberî'de ise ayette geçen "Sa'A(t)/ الساعة" kelimesiyle ilgili açıklama yapılmamıştır.

ki, “zamanın en küçük bir bölümü” ya da “kritik bir tek ânı” anlamında kullanılmıştır.”¹⁹

Bu ayetle konu benzerliği olması bakımından, 58. sırada inen, içinde "Sa'a(t)/ الساعة" lafzının geçtiği ayetler sıralamasında da 4. sırada olan 34.Sebe suresinin 30 ayetini de burada hatırlamak gerekir. Hz. Peygamber'e hitaben başlayan ayette; "De ki: “Sizin için belli bir gün tayin edilmiştir, ondan bir tek **ân** (=الساعة)" ne geri kalabilirsiniz, ne de onu geçebilirsiniz.”" buyurulmaktadır. Buradaki "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı da "ân, zamanın en küçük bölümü" anlamındadır.

5.a.b. 10.Yûnus Suresi 45. Ayet:

لَمْ كَانَ يَحْسُرُهُمْ وَيَوْمَ
الْيَوْمِ الْآخِرِ مِّنْ سَاعَةٍ إِلَّا
يَلْبَسُوا
الَّذِينَ خَسِرُوا قَدْ بَيَّنَّهُمْ
يَتَعَارَفُونَ
مُهْتَدِينَ كَانُوا وَمَا اللَّهُ
بِقَائِمٍ كَذِبًا
{45}

"Ve o Gün Allah onları [huzuruna] topladığı zaman [onlara öyle gelecek ki yeryüzünde] sanki sadece tanışmalarına yetecek kadar (kısa bir süre), sadece gündüzün bir **saati** kadar kalmışlar; (vakitiyle) Allah'ın huzuruna çıkarılacakları uyarısını yalanlayan ve [bu yüzden] doğru yolu tutmaktan geri duranlar (o Gün) bütün bütün yanılmış, kaybetmiş olacaklar."

10.Yûnus suresi, 58. sırada inen bir suredir. Nüzul sırası itibarıyla, içinde "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı geçen ikinci ayet bu ayettir. Burada bir kıyaslama yapılmaktadır. Kıyaslananlar; dünyada kalınan süre ile Kıyâmet koştuktan sonra hesap için Allah'ın huzuruna toplandığı günle başlayan sonsuz hayattır. Zaman denilen şeyin, bu dünyada yaşanan dilimlerle sınırlı olmadığını değişik boyutlarda değişik zaman kavramlarının olabileceği gerçeğiyle muhataplar yüz yüze getirilmektedir. Bahsedilen zaman dilimlerinin bu dünyadakilerle aynı olmadığı, Kur'an'ın değişik yerlerinde bu tür kıyaslamalar yoluyla anlatılmaya çalışılmaktadır.²⁰ Örnek olarak 2.Bakara suresinin 259. ayetinde yüzyıl süre ile ölü bırakılmış ve sonra tekrar hayata döndürülmüş birisine "Bu halde ne kadar kaldın?" diye sorulduğu, onun da "Bir gün veya bir günden daha az bir süre kaldım" cevabını verdiği nakledilir.

Yine 17.İsrâ' suresinin 52. ayetinde Kıyâmet Gününde, yeryüzünde kalınan sürenin, "çok kısa bir süre oyalanma" gibi hissedileceği bir gün olduğu söylenerek, bir başka kıyaslama yapılmaktadır. Mağara insanlarının anlatıldığı 18.Kehf suresinin 19. ayetinde de; mağarada uyur halde yüzyıllarca kalan insanların, uyandıklarında

¹⁹ Esed, *Mesaj*, I, 276, 26. dipnot.

²⁰ Bu konuda bkz. Esed, *Mesaj*, s.1233, 19.dipnot.

bu süreyi "bir gün ya da bir tam günden daha az bir zaman" olarak tahmin ettikleri haber verilir.

20. Tâhâ suresinin 103 ve 104. ayetlerinde ise, Kıyâmetin koptuğu gün, dünyada ne kadar süreyle kaldıklarını tartışan insanların "on günden daha fazla değil" sonucuna ulaştıkları, ancak, "orada sadece bir gün kaldınız" denildiğinde ise hepsinin şaşırıp kaldığı anlaşılmaktadır.²¹

10. Yûnus suresinin 45. ayeti, bu kıyaslamaları netleştirerek daha milimetrik bir hesap sunmaktadır ki; o da, dünya hayatının tamamının, Kıyâmet koptuktan sonraki zaman ölçülerine kıyasla bir saat kadar olduğu gerçeğidir. Gerçekten de bu kıyaslama, insan idrakinin zorlandığı ve anlamakta güçlük çekilen bir mukayese ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ayetteki "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı, "ân, vakit" anlamının yanında, "gündüzün on ikide biri, altmış dakika" anlamında kullanılmaktadır.²²

İniş sırası itibarıyla 58. sırada olan 34. Sebe' suresinin 30. ayetinin ardından 66. sırada inen ve içinde "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı geçen 5. ayet olan 46. Ahkâf suresinin 35. ayetinde de yine aynı mukayese yapılmaktadır. ilgili ayetin meali şöyledir:

"Öyleyse [ey inananlar,] kalpleri azim ve kararlılıkla doldurulmuş olan bütün Peygamberler gibi sıkıntılara karşı sabırlı olun ve onlara sabırla katlanın. ve [hakikati inkar edip duran] bu kişilerin hemen azaba çarptırılmalarını istemeyin: kendilerine vaad edilen şeyin [gerçekleştiğini] gördükleri o Gün, [yeryüzünde] kaldıkları süre, onlara [dünyevî ölçülerle] ancak bir günün bir **saati** (=الساعة") kadar [kısa görünecek.] Mesaj[ımız işte budur.] Öyleyse hiç sapkın bir halktan başkası yok edilir mi?"

Bu ayette de "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı, "ân, vakit" anlamının yanında, "gündüzün on ikide biri, altmış dakika" anlamında kullanılmaktadır.

²¹ Kur'an'daki bu tür kıyaslamalara ilişkin diğer ayetler için bkz. 23. Mu'minûn, 112-113; 30. Rûm, 55; 79. Nâzi'ât, 46.

²² Sufyân es-Sevrî, İbn 'Abbâs, Ahfeş, Ferrâ ve 'Abdu'r-Rezzâk b. Hemmâm'dan gelen rivayetlerle oluşturulmuş tefsirlerde ve Taberî'yle Râzî'nin tefsirlerinde ayetle ilgili açıklamaya rastlanmazken, konuyla ilgili en net sayılabilecek açıklama Kurtubî tarafından yapılmış o da ayette kastedilen sürenin bir saatin süresi kadar (60 dakika) olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Kurtubî, *el-Câmi*, VIII, 347; Zemahşerî ise; "Sa'A(t)/ الساعة"ın vaktin en kısa ifadesi olduğu yönünde bir açıklama yapar. Bkz. Zemahşerî, *Keşşâf*, II, 192.

5.a.c. 10.Yûnus Suresi 49. Ayet:

وَلَا ضَرًّا لِنَفْسِي أَنتَ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ [Ey Peygamber] de ki: "Allah dilemedikçe, ben kendim ne bir zararı önleyecek ne de kendime bir yarar sağlayabilecek güçteyim. Her ümmet için bir süre belirlenmiştir: süreleri son bulunca, onu ne bir **ân** geciktirebilirler, ne de çabuklaştırabilirler".

Bu ayette Hz. Peygamber'in doğa üstü güçlere sahip birisi değil, diğer insanlara kıyasla O'ndaki fazlalığın Allah'ın dilemesiyle bağlantılı olduğu, yoksa bunun dışında kendisinden kaynaklanan bir olağanüstülüğün olmadığı, dolayısıyla insanların duyu ve algı alanlarını aşan şeylerle (ğayb) ilgili olarak bir şey söyleyemeyeceği vurgusunun ardından²³, 7.A'râf suresi 34. ayette de geçtiği üzere süreleri dolanların, ölümlerini bir ân bile geciktiremeyecekleri ve aynı zamanda çabuklaştıramayacakları tekrarlanmaktadır. "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı, burada da "ân, zamanın en küçük parçası" anlamına gelmektedir.²⁴

16.Nahl suresinin 61. ayetinde de "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı, "ân, zamanın en küçük bölümü" anlamında kullanılmıştır. İlgili ayetin meali şöyledir: "İmdi, eğer Allah, [bu dünyada] yaptıkları kötülüklerden ötürü, insanları [hemen] tepeleyecek olsaydı, yeryüzünde bir tek canlı bırakmazdı. Ne var ki, onları, belirlenmiş bir sürenin sonuna kadar erteliyor. Süreleri dolduğu zaman, sonlarını bir **ân** (=الساعة) olsun ne geciktirebilirler ne de öne alabilirler."

5.a.d. 30.Rûm Suresi 55. Ayet:

تَقُولُونَ مَتَىٰ يَأْتِي السَّاعَةُ إِنَّا نُمِرُّ نَحْنُ وَإِخْوَانُنَا بِالْغَيْبِ فَتَنَّاكَ بِمَا تُكْفِرُ الْبِلْسَامَ كَذٰلِكَ سَاعَةٌ غَيْرَ لِبِنَاؤِكُمْ فَتَنَّاكُمْ بِمَا تَكْفُرُونَ [Size ölümü veren ve zamanı geldiğinde yeniden diriltecek olan O'dur!] Ve Son **Saat** gelip çattığında, günaha saplanmış olanlar, [yeryüzünde] bir **saatten** fazla kalmadıklarına yemin edeceklerdir: onlar kendilerini böylece [hayat boyu] kandırırılar!"

30.Rûm suresi, iniş sırası bakımından 84. suredir ve 55. ayetinde "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı, iki defa kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi; "Son Saat", "Kiyâmetin kopacağı ân" anlamındadır. İkincisi ise; günün yirmi dördte biri, yani 60 dakika karşılığı olarak kullanılmakta-

²³ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Esed, *a.g.e.*, s.404, 69. dipnot.

²⁴ Sufyân es-Sevrî, İbn 'Abbâs, Ahfeş, Ferrâ ve 'Abdu'r-Rezzâk b. Hemmâm'dan gelen rivayetlerle oluşturulmuş tefsirlerde 10.Yûnus suresinin 49. ayeti ile ilgili açıklama yapılmazken, Taberî, Zemahşerî, Râzî ve Kurtubî'nin tefsirlerinde de ayetteki "Sa'a(t)/ الساعة" kelimesiyle ilgili ayrıca bir açıklama yoktur.

dır.²⁵ Muhammed Esed, ayetle ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "İnsanın dünyevî/maddî "zaman" kavramının yanıltıcı özelliğine Kur'an'ın çeşitli yerlerinde değinilmiştir. Yukarıdaki bağlamda, öncelikle bu kavramın izafiliği, yani bu dünyadaki hayatımızın öteki dünyadaki ebedî hayata nazaran aşırı kısalığı (krş. mesela, 10:45 veya 17:52), ikinci olarak da, yeniden diriltilen günahkarların, yeryüzündeki hayatlarının, hatalarını anlamalarına ve hayat tarzlarını düzeltmelerine, imkan vermeyecek kadar kısa olduğu şeklindeki avantajları vurgulanmaktadır."²⁶

5.a.e. 9.Tevbe Suresi 117. Ayet:

عَلَى اللَّهِ تَابَ لَقَدْ
وَالْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرِينَ النَّبِيِّ
الْعُسْرَةَ سَاعَةً فِي اتَّبَعُوهُ الَّذِينَ
فَلُوبُ يَزِيغُ كَادَ مَا بَعْدَ مِنْ
إِنَّهُ عَلَيْهِمْ تَابَ لَقَدْ تَمَّ مِنْهُمْ فَرِيْقٌ
{117} رَحِيمٍ رُوُوفٍ بِهِمْ

"Gerçek şu ki, Allah acıması-esirgemesiyle Peygamber'e ve sıkıntılı bir **zamanda** -hem de içlerinden bir kısmının kalpleri neredeyse kaymak üzereyken-ona bağlı kalıp zulmün ve kötülüğün egemen olduğu diyardan göç edenlere ve Din'e sahip çıkıp ona kol kanat gereklere teveccüh etti. Sonra, bir kere daha: acıması-esirgemesiyle [Allah] onlara teveccüh etti. Çünkü O, gerçekten onlara karşı çok merhametli ve çok şefkatlidir."

9.Tevbe suresi Medenî bir suredir. İniş sırası bakımından da son sure olan 110.Nasr suresinden önce, 113. sıradadır. Eski Ahit'te ve Mekkî ayetlerde daha çok karşılaşılan "ân, vakit, zaman" anlamı, Medenî bir ayette de devam etmektedir. Bu durum, "Sa'a(t)/ الساعة" kavramının anlamının, Kur'an ayetlerinde spesifik hale gelerek "Son Saat, Kıyâmetin kopacağı ân" karşılığında kullanılmasıyla, önceki anlamının kaybolmayıp devam ettiği şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla "Sa'a(t)/ الساعة" kavramıyla ilgili vahiy geleneğindeki semantik durum; bir anlam daralması değil, önceki anlamların devam etmesinin yanında, anlamın spesifik hale gelmesidir. Önceki anlamlar kaybolmuş değildir ancak bunlar çoğunlukla kastedilmemekte, "kıyâmetin kopacağı ân, son saat" karşılığı olarak, kavram daha çok kullanılmaktadır.

²⁵ Zemahşerî, ayette geçen iki "Sa'A(t)/ الساعة" kelimesinden birincisinin "kıyâmet", yani dünyadaki saatlerin en sonuncusu olduğunu söylerken (Zemahşerî, *a.g.e.*, III, 208); Ferrâ ve Taberî, ikinci "Sa'A(t)/ الساعة" kelimesinin, 1 saat (60 dakika) anlamında olduğunu ifade etmişlerdir. Bkz. Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd (ö.h.207), *Me'âni'l-Kur'ân*, Beyrut, 1980, II, 326; Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir (ö.h.310), *Câmi'u'l-Beyân, 'an Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1988, XI (2), 57; Sufyân es-Sevrî, İbn 'Abbâs, Ahfeş, ve 'Abdu'r-Rezzâk b. Hemmâm'dan gelen rivayetlerle oluşturulmuş tefsirlerde ayetin açıklaması yer almazken, Kurtubî'nin tefsirinde "Sa'A(t)/ الساعة" kelimesiyle ilgili açıklama yoktur.

²⁶ Esed, *Mesaj*, s.832, 50. dipnot.

9.Tevbe suresinin 117. ayetinde anlatılan durumun, Tebuk gazvesiyle ilgili olduğu ve "ساعة عسرة" ifadesiyle bu seferdeki zor bir ânın kastedildiği tefsirlerde ortak olarak ifade edilir.²⁷

"Sa'a(t)/ الساعة" lafzının "ân" anlamında kullanıldığı bu ayetlerin incelenmesinden sonra, sırada ilgili lafzın, "Kıyametin kopacağı an, dünyanın son saati" anlamlarında kullanıldığı ayetlerin incelemesi vardır.

5.b. "Sa'a(t)/ الساعة" Lafzının Kur'an'da "Kıyâmetin Kopacağı Ân, Dünyanın Son Saati" Anlamında Kullanıldığı Ayetler

Kur'an'da "Sa'a(t)/ الساعة" lafzının geçtiği 48 ayetin, yukarıda incelenen 8'inin dışında, geriye kalan 40'ında "Sa'a(t)/ الساعة" lafzı; dünyanın son ânı, Kıyâmetin kopacağı ân anlamındadır. Bu ayetler de kendi içinde aşağıdaki şekilde gruplandırılabilirler:

5.b.a. "Sa'a(t)/ الساعة" in Ne Zaman Olduğu İle İlgili Ayetler

Birinci grupta, içeriği; dünyanın son ânının ne zaman geleceği ile ilgili ayetler toplanabilir. Bunlar; Hz. Peygamber'e dünyanın sonunun ne zaman geleceği, buldukları zaman noktasından bakıldığında bu sona ne derece yaklaşıp yaklaşılmadığı hakkında sorulara cevap oluşturacak nitelikteki ayetlerdir. Bu tür bir soruya Hz. Peygamber'in şöyle cevap vermesi istenir:

"Doğrusu, buna dair gerçek bilgi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O'ndan başka açığa vuracak kimse de yoktur. [O saat] göklere ve yere bütün ağırlığıyla çökecek ve sizi mutlaka umulmadık bir anda yakalayacak (...)"²⁸

"Onun bilgisi Allah katındadır; senin bütün bildiğin ise, Son Saat'in (=الساعة) yakın olduğudur!"²⁹

"Son Saat'in (=الساعة) ne zaman geleceğini yalnız Allah bilir; yağmuru yağdıran O'dur; rahimlerde yer alanı [yalnız] O bilir: Halbuki kimse yarın ne kazanacağını ve hangi topraklarda öleceğini bilmez. [Yalnız] Allah, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır."³⁰

²⁷ Örnek olarak bkz. Taberî, *Câmi'ul-Beyân*, VII (1), 55; Râzî, *Mefâtih*, VIII (2), 220; Zemahşerî, buradaki "Sa'A(t)/ الساعة" le mutlak bir zamanın kastedildiğini, bu vaktin, sabah, akşam ya da gün gibi bir zaman dilimi olabileceğini söyler. Bkz. Zemahşerî, *Keşşâf*, II, 175; Kurtubî, ayette ifade edilen zor ânın, Tebuk gazvesinin en şiddetli ânı olduğunu ifade eder. Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 278; Ahfeş ve Ferrâ, ayetin genel açıklamasını yaptıkları halde, özel olarak "Sa'A(t)/ الساعة" kelimesinin açıklamasını yapmazlar. Sufyân es-Sevrî, İbn 'Abbâs ve 'Abdu'r-Rezzâk b. Hemmâm'dan gelen rivayetlerle oluşturulmuş tefsirlerde ise bu ayetin açıklaması yapılmamıştır.

²⁸ 7. A'râf, 187.

²⁹ 33.Ahzâb, 63. Son Saat'in yakın olduğuyla ilgili bir diğer ayet de 42.Şûrâ suresinin 17. ayetidir.

³⁰ 31.Lukmân, 34.

"Son Saatin (=الساعة) ne zaman geleceği bilgisi yalnız O'nun katındadır. O'nun bilgisi olmadan ne meyveler kabuklarını çatlatır, ne de bir dişi gebe kalır veya doğurur. O Gün Allah, onlara: "Benim şu [sözde] ortaklarım neredeler şimdi?" diye seslendiğinde [hiç tereddütsüz] cevap verecekler: "İtiraf ederiz ki hiç birimiz [başkasının senin ilahlığına ortak olduğuna] tanık olmuş değiliz!"³¹

"Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin mülkünün kendisine ait olduğu, Son Saat (=الساعة) bilgisinin Sahibi ve hepinizin O'na döneceği (Allah'ın) şanı ne yücedir!"³²

"[Son Saatin bilgisinin] başı ve sonu yalnız Rabbinin katındadır! Sen Ancak onları uyar[ın] için gönderil[mişsin]."³³

Bu ayetlerde³⁴ vurgu yapılan nokta, kendisine soru sorulan kişinin, dünyanın sonunun ne zaman geleceğini bilmek gibi bir üstünlüğü ya da böyle bir görevi yoktur. O'nun bu konuda bilebileceği en üst bilgi, bu vaktin yakın olduğudur.³⁵ Bunun dışında başka bir şey bilmesi, konumu gereği mümkün değildir. Çünkü O da sıradan bir insandan ayrı olarak kendisine Rabbi tarafından bildirilen şeyleri bilebilir. Bunun dışında kendisine bildirilmeyen her hangi bir konuda bilgisi yoktur. Bu bakımdan O'na, kendisinde çok gizli bilgiler olan birisi gibi davranılması ve bildiği vehmedilen bu bilgileri açıklamasının istenmesi, yanlış bir tutumdur.

7.A'râf suresinin 187. ayeti dikkatlice okunduğunda, dünyanın son anının geleceğiyle ilgili bir detaya daha ayette yer verildiği görülecektir. Bu da; Kıyâmetin, umulmadık bir anda insanları yakalayive-receğidir. Dünya hayatının bir sınanma alanı olduğu anlayışı doğrultusunda, son saatin, bir takım belirtiler ve işaretlerle yavaş yavaş ve gelebileceği büyük ölçüde tahmin edilebilen bir sürecin sonunda değil, "umulmadık, beklenmeyen" bir anda geleceği bilgisinin verilmesi, son derece önemsenerek bir uyarı niteliği taşımaktadır.

³¹ 41.Fussilet, 47.

³² 43.Zuhrûf, 85.

³³ 79.Nâzi'ât, 12.

³⁴ Dünyanın sonunun ne zaman geleceği ve Kıyametin hangi saatte kopacağına dair bilginin Allah'ın katında olduğu Yeni Ahit'te de ifade edilmektedir. Matta 24:36 ile Markos 13:32. ayetlerde bu husus belirtilir.

³⁵ 33.Ahzâb, 63; 42.Şûrâ, 17.

5.b.b. "Sa'a(t)/ الساعة"ın Mutlaka Geleceği Ve Bu Gerçeğe İnanmayı Yalanlayanlarla İlgili Ayetler

Dünya hayatının sonunun mutlaka geleceğiyle ilgili ayetler, ikinci grupta incelenebilir. Kur'an'ın ilk muhatapları bu noktaya yeterince önem vermemektedirler. Onların bakış açısıyla, asıl önemli olan durum, Kıyâmet ânının mutlaka gelecek olması değil de "ne zaman geleceği, buldukları zaman dilimi itibariyle bu Son'a ne kadar yaklaşmış olduğu"dur. Halbuki "gökler, yer ve bu ikisi arasında var olan her şey [içsel] bir gerçekliğe bağlı olarak yaratılmıştır ve [bu gerçeğin bütünüyle apaçık ortaya çıkacağı] ân (=الساعة) mutlaka gelecektir"³⁶ ve yine "Allah'ın [ölümden sonraki kalkış konusundaki] vaadi bütünüyle gerçektir ve Son Saat'in (=الساعة) gelip çatacağına hiç şüphe yoktur."³⁷

Allah, Kıyâmetin kopuş ânının ne zaman olacağını gizli tutmuştur. İnsanlar, dünya hayatında bilinçli olarak yapıp ettikleri şeylerden de hesaba çekilecektir.³⁸ Bu hesabın yapılabilmesi için de Kıyâmet ânının gelmesi gereklidir. "Zamanını gizli tutmuş olsam da, herkese, [hayattayken] peşinden koştuğu şeylere göre hak ettiği karşılık verilebilir diye, Son Saat (=الساعة) mutlaka gelecektir."³⁹

Kıyâmetin kopmasıyla birlikte mezarlardaki cesetler, hayattayken yaptıklarından hesap vermek üzere diriltileceklerdir. "Ve [bil ki, ey insanoğlu,] Son Saat (=الساعة), şüphe götürmez bir biçimde gelip çatacaktır ve Allah mezarlarda yatan herkesi diriltecektir."⁴⁰

Kıyâmetin mutlak surette geleceği haber verildiği ve bunda hiç bir şüphe olmadığı halde özellikle Kur'an'ın indiği dönem insanların çoğunun buna inanmadığı da bir gerçektir. "Son Saat (=الساعة) mutlaka gelecektir; buna hiç şüphe yok; fakat hâlâ insanların çoğu buna inanmaz."⁴¹

Kıyâmet ânının geleceği, ilâhi kelâmın bir buyruğudur. "Bakın, bu [ilâhi kelâm] Son Saatin (=الساعة) geleceğini bildiren bir araçtır; o halde (Son Saat) hakkında hiçbir şüpheye kapılmayın ve Bana uyun; dosdoğru yol [yalnız] budur."⁴²

Kıyâmet ânının geleceği ile ilgili şüpheleri olanlar ve daha ileri gidip böyle bir şeyin olacağını yalanlayanlar, Kıyâmet koptuktan sonra gerçeğe yüz yüze geldiklerinde, bu durumları kendilerine hatırla-

³⁶ 15.Hicr, 85.

³⁷ 18.Kehf, 21.

³⁸ 20.Tâhâ suresinin 15. ayetinde geçen "Sa'Y" lafzının bilinçli yapıp etmeler olarak anlaşılması gerektiği konusunda bkz. Esed, *Mesaj*, s.626, 12.dipnot.

³⁹ 20.Tâhâ, 15.

⁴⁰ 22.Hacc, 7.

⁴¹ 40.Mu'min, 59.

⁴² 43.Zuhrûf, 61.

tılınca yaptıklarından pişmanlık duyacaklardır. "“Bakın, Allah'ın vadi her zaman gerçekleşir ve Son Saat[in (=الساعة) gelişi] hakkında hiçbir şüphe olamaz” denildiğinde şu cevabı verirdiniz: “Son Saat'in (=الساعة) ne olduğunu bilmiyoruz: onun boş bir zandan başka bir şey olmadığını düşünüyoruz, ve [sonuçta] ona kâni olmuş değiliz!”⁴³

Kıyâmet anının geleceği noktasında şüpheli olanların yanında bir de öyle bir sonun gelip çatacağına inanmayanlar vardır. İnanmadıkları için de alay edercesine o ânın çabucak gelmesini isterler. Ancak Kur'an'da, Son Saat'in tartışılması bile sapıklık olarak görülmektedir: "O (Kıyâmet Saati)ne inanmayanlar, [alay edercesine] onun çabucak gelmesini isterler, halbuki imana ermiş olanlar ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. Gerçek şu ki, Son Saat'i (=الساعة) tartışanlar, tam bir sapıklık içindeler!"⁴⁴

Dünyadayken yaptıklarıyla bir gün hesap vermek üzere yüzleşmek istemeyenler elbette böyle bir hesap verme gününün gelmesini istemeyecekler ve bunu yalanlama yolunu seçeceklerdir. "(O inkarcılara gelince;) onlar asıl Son Saat'in (=الساعة) [geleceğini] yalanladılar! Oysa, Biz Son Saat (=الساعة) gerçeğini yalanlayanlar için harlı bir ateş hazırlamışızdır."⁴⁵

Kıyâmet ânının geleceğini yalanlayanlar, aslında, evrenin öncesiz ve sonrasız olduğu; onun yalnızca değişebileceğini ama asla sona ermeyeceği, dolayısıyla ebedi/sonsuz olanın sadece Allah olduğu gerçeğini göz ardı etmek istemektedirler. Onların bu tutumunun bir başka sonucu da "Kıyâmet Saati"nin sembolize ettiği yeniden dirilme, ve hesap vermenin/ ilahî yargılanmanın olmadığı, dolayısıyla ölümden sonraki hayatın gerçek olmadığı düşüncesi olabilir.⁴⁶ Onların bu yanlış düşünceleri Kur'an'da kesin bir şekilde cevap bulmakta ve Kıyâmet Saatinin mutlaka geleceği ifade edilmektedir: "Ama hakikati inkara şartlanmış olanlar, “Kıyâmet Saati (=الساعة) bizi asla bulmaz!” diye düşünürler. De ki: “Hayır, insan kavrayışının ötesindeki her şeyi bilen Rabbimin hakkı için o mutlaka sizi bulacaktır!” Göklerde ve yerde zerre kadar bir şey bile O'nun bilgisinden kaçamaz; ve bundan daha küçük veya daha büyük bir şey yoktur ki [O'nun] apaçık fermanında yer almasın."⁴⁷

Kur'an'da örnek olarak verilen bir karakter tanımında, Son Saat'in geleceği ile ilgili şüphe içerisinde olanların da gerçekte buna inandıkları ancak, inanmak istemez bir tavır sergiledikleri ifade edilmektedir: "İnsan, [hayatın] güzel [şeyler]ini isteyip aramaktan asla

⁴³ 45.Câsiye, 32.

⁴⁴ 42. Şûrâ, 18.

⁴⁵ 25.Furkan, 11.

⁴⁶ Bu çıkarımlar için bkz. Esed, *Mesaj*, s.870, 2. dipnot.

⁴⁷ 34.Sebe, 3.

bıkmaz: kötü bir olayla karşılaşınca da endişeye kapılarak bütün ümitlerini kaybeder. Ama başına bir bela geldikten sonra kendisine rahmetimizden tattırırsak, emin bir şekilde “Bu zaten benim hakkımdır!” der; ve devam eder, “Son Saat'in (=الساعة) geleceğini de sanmıyorum: ama eğer [gelirse ve] ben Rabbime döndürülürsem, O'nun katında beni mutlak bir güzellik bekler!” Fakat hakikati inkara şartlanmış olanlara [Hesap Günü] yaptıkları her şeyi apaçık gösterecek ve onlara [bu şekilde] şiddetli bir azap tattıracağız.”⁴⁸

Bu tipolojideki insanlar, çoğunlukla, bu dünya sevgisi ile o kadar körleşmişlerdir ki, onun bir gün sona ereceğini akıllarına getirmek istemezler. Ayette ifadesini bulan kuşku, ölümden sonraki hayatın gerçekten var olup olmadığı ve insanın mahşerde Allah tarafından gerçekten yargılanıp yargılanmayacağı konusundaki kuşkudur. Bunun yanında, "Bu zaten benim hakkımdır" diyen insan, kendiyile ilgili düşüncelerinin Allah tarafından tasdik edileceğinden de emin gözükmektedir.⁴⁹

Kıyâmet ânının geleceği konusunda hiç bir şüphe yokken, insanların hiç farkında olmadıkları bir ânda, ansızın Son Saat'in gelip çatacağı Kur'an'da ısrarla vurgulanmaktadır: "Peki, bunlar Allah'ın cezalandırıcı azabı olarak kuşatıcı bir örtünün kendilerini sarmasından ve Son Saat'in (=الساعة) onlar [yaklaştığının] farkında değilken ansızın gelip çatmasından büsbütün güvencede mi görüyorlar kendilerini?"⁵⁰ "Onlar [günaha batmış olanlar,] (oturup) Son Saat'i (=الساعة) mi bekliyorlar; onun [yaklaştığı] fark edilmeden başlarına ansızın gelmesini mi?"⁵¹ "Evet! Son Saat, onların kaderleriyle gerçekten buluşacakları andır; ve o Son Saat (=الساعة) en korkunç ve en acı [ân] olacaktır."⁵²

Kıyâmetin kopacağını inkar etmenin, sonucu değiştirmeyeceği açıktır. Her şeye rağmen o ân ansızın gelip çatacak ve herkes, hem bu gerçekle hem de dünyadayken yaptıklarıyla mutlaka yüzleşecektir. "Kıyâmet Saati (=الساعة) ansızın gelip çatıncaya [ve] “Yazıklar olsun bize ki onu göz ardı etmişiz!” diye ağlayıp dövününceye kadar Allah'a varacaklarını inkar edenler gerçekten hüsrana uğrayanlardır, çünkü omuzlarında günahlarının yükünü taşıyacaklardır: Ah, o yüklenecekleri [ağırılık] ne kötüdür!”⁵³

Kur'an'da Son Saat'le ilgili şüphesi olanların, o gün gelip de azapla karşılaşınca kadar, şüphelerinden kurtulamayacakları ifade

⁴⁸ 41.Fussilet, 49-50. Benzer bir ayet için bkz. 18.Kehf, 36.

⁴⁹ Bu değerlendirmeler için bkz. Esed, *Mesaj*, s.980, 43. ve 44. dipnot.

⁵⁰ 12.Yûsuf, 107.

⁵¹ 43.Zuhrûf, 66. Aynı ifadelerin geçtiği bir diğer ayet için bkz. 47.Muhammed, 18.

⁵² 54.Kamer, 46.

⁵³ 6.En'âm, 31.

edilir: "Hakkı inkara şartlanmış olanlar ise, Son Saat (=الساعة) kendilerini apansız yakalayınca ve bütün ümitlerin boş olduğu o Gün'ün azabı başlarına çökünceye kadar O'nun hakkında kapıldıkları şüpheden sıyrılmayacaklardır."⁵⁴

Bunların yanında bir de bilinçli ve duyarlı insanlar vardır. Onlar Rablerinden saygıyla korkarlar ve Son Saat'in gelip çatacağını bildiklerinden sürekli bu ân'ın sonrasında verilecek hesabın kaygısı içindedirler. "O [bilinçli, duyarlı] kimseler ki, algı ve tasavvurların ötesinde olsa da, Rablerinden korkar ve Son Saat'in (=الساعة) kaygısıyla titrerler."⁵⁵

5.b.c. "Sa'a(t)/ الساعة"ın Geldiği Günde Olacaklarla İlgili Ayetler

Kur'an'da Son Saat'in yaklaşacağı bildirilir⁵⁶ ve bu hadisenin bir göz kırpması kadar yahut daha da az bir zamanda olup biteceği haber verilir: "Ve (bilin ki) göklerin ve yerin bilinmeyen gerçekleri [yalnızca] Allah'a aittir. Ve o Son Saat'in (=الساعة) gelip çatması ancak bir göz kırpması kadar yahut bundan da kısa [bir an içinde] olup bitecektir. Çünkü, şüphe yok, Allah'ın her şeye gücü yeter."⁵⁷

Kıyâmet Saati'nin yaklaşacağını ve bu ânın mutlaka yaşanacağını haber veren Kur'an'da, insanlar, sorumluluk sahibi olmak ve davranışlarını bu bilince göre yönlendirmek konusunda uyarılırlar. Bu uyarının ardından da Son Saat'in sarsıntısının şiddetli olacağı kendilerine hatırlatılır: "Ey İnsanlar! Rabbinize karşı sorumluluk bilinci taşıyın; çünkü, Son Saat'in (=الساعة) sarsıntısı, gerçekten korkunç olacak!"⁵⁸

Son Saat'in gelmesiyle birlikte, insanlar bütün gerçeklerin apaçık ortaya çıktığını göreceklerdir. O gün sadece Allah'a yalvarılacak, insanlar yegane güç sahibinin Allah olduğunu, reddolunmaz bir biçimde o gün anlayacaklardır: "De ki: "[Bu dünyada] Allah'ın azabına çarptırıldığınız zaman yahut Son Saat (=الساعة) gelip çatığında Allah'tan başkasına yalvardığınızı düşünebilir misiniz? [Söyleyin bana,] eğer doğru sözlü insanlar iseniz!"⁵⁹

"De ki: "Kim ki sapıklık içinde yaşıyorsa, sınırsız rahmet Sahibi onun ömrünü, yaşama imkanını çekip uzatabilir!" [Ve bırak ne söyleyeceklerse söylesinler,] tâ ki, önceden uyarıldıkları [bu dünyadaki] azabı, ya da Son Saat[in (=الساعة) gelip çatmasını] görünceye kadar: Çünkü o zaman [bu iki insan topluluğundan] varılacak yer olarak

⁵⁴ 22.Hacc, 55.

⁵⁵ 21.Enbiya, 49.

⁵⁶ 54.Kamer, 1.

⁵⁷ 16.Nahl, 77.

⁵⁸ 22.Hacc, 1.

⁵⁹ 6.En'âm, 40.

hangisinin daha kötü, destek ve dayanak olarak hangisinin daha zayıf olduğunu anlayacaklar."⁶⁰

"Ve Son Saat (=الساعة) gelip çattığında günaha saplanmış olanlar hayal kırıklığına uğrayacaklardır, çünkü Allah'a ortak koştukları varlıkların hiç birinden bir şefaata göremeyecekler, çünkü [o zaman] bizzat kendileri eski müşrikçe kuruntularını terk edeceklerdir. Ve Son Saat (=الساعة) gelip çattığında o Gün [herkesin] ne olduğu ortaya çıkacaktır."⁶¹

Kıyâmetin kopması ve mahşerde herkesin hesap vermek üzere toplanmasıyla birlikte dünyada kalınan süre de tartışma konusu olacaktır ve dünyada geçirilen ömrün bir saat kadar olduğu düşünülecektir: "[Size ölümü veren ve zamanı geldiğinde yeniden diriltecek olan O'dur!] Ve Son Saat (=الساعة) gelip çattığında, günaha saplanmış olanlar, [yeryüzünde] bir saatten fazla kalmadıklarına yemin edeceklerdir: onlar kendilerini böylece [hayat boyu] kandırırlar!"⁶²

Dünyadayken inat, inkar ve reddetme psikolojisiyle anlamlandırılmayan ve bu yüzden de geçersiz kılınan, dikkate alınmayan her şeyin gerçek olduğu, Kıyâmetin kopmasıyla anlaşılacaktır: "Göklerin ve yerin hakimiyeti Allah'ındır ve Son Saat'in (=الساعة) gelip çattığı gün, o Gün, [hayatlarında anlayamadıkları her şeyi] geçersiz kılmaya çalışanlar ziyana uğrayacaklardır."⁶³ Ziyana uğrayıp da ateşle cezalandırılacakların içine Firavun ailesi de dahildir: "[Öteki dünyadaki] ateş[in, ki o ateş]e sabah akşam [rast gele] sokulacaklar. Nitekim Son Saat'in gelip çattığı Gün [Allah], "Firavun ailesini en şiddetli azabın içine atın!" [buyuracaktır.]"⁶⁴

6. Sonuç

"Sa'a(t)/ الساعة" kavramı, Kitabı Mukaddes ve Kur'an metinlerinde "ân" ortak anlamıyla kullanılan bir kavramdır. Eski Ahit'teki toplam 7 kullanımda, "göz çevirmek" ve "yönelmek" anlamlarına da rastlanmaktadır. Bunun yanında, lafzın "Son Saat, Kıyamet Saati" anlamı Eski Ahit metinlerinde yoktur.

Yeni Ahit'e gelince, burada da "Sâ'A(t)" lafzının ortak anlamı "ân"dır. Bu anlamın türevleri olarak; altmış dakikalık zaman dilimi, belirli bir zaman dilimi, ölüm ânı ve Kıyâmet Saati anlamları da "Sa'a(t)/ الساعة"ın karşılıkları olarak Yeni Ahit'te kullanılmaktadır. Eski Ahit'te olmayan "Kıyâmetin kopacağı Saat" anlamına, Yeni Ahit'te rastlanmaktadır.

⁶⁰ 19.Meryem, 75.

⁶¹ 30.Rûm, 12-14.

⁶² 30.Rûm, 55.

⁶³ 45.Câsiye, 27.

⁶⁴ 40.Mu'min, 46.

Kur'an'da ise; "Sa'a(t)/ الساعة" lafzının 48 ayette geçtiği bunlardan 8 tanesinin "ân" ve "altmış dakikalık zaman dilimi" anlamlarına geldiği, kalan 40 tanesinin ise "kıyametin kopacağı an, dünyanın son saati" anlamlarında kullanıldığı görülmüştür. Bu 40 kullanımın yarısı, "Sa'a(t)/ الساعة" in mutlaka geleceği gerçeğinin ifade edildiği ve bu gerçeğe inanmayıp yalanlayanların durumuyla ilgili ayetlerdir. "Sa'a(t)/ الساعة" in ne zaman olduğu ve "Sa'a(t)/ الساعة" in geldiği günde olacaklarla ilgili ayrıntıların yer aldığı ayetlerin sayısı da 10'ar tane-dir.

Kur'an'daki bütün bu kullanımlar incelendiğinde, "Sa'a(t)/ الساعة" kavramının anlamının, Kitabı Mukaddes'teki kullanımlara göre özelleştiği, genel olarak ân, belirli bir vakit, altmış dakika anlamlarına gelmesinin yanında, büyük çoğunlukla "Kıyâmetin kopacağı Saat" e karşılık kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tespit yapılırken, gözden kaçırılmaması gereken bir detay vardır. Kur'an'da, bu dünyadan sonraki hayat anlamıyla Kıyâmet; "Sa'a(t)/ الساعة" kelimesiyle isimlendirilmez, dünya hayatının sona ereceği, Kıyâmetin kopacağı âna, "Sa'a(t)/ الساعة" denir. Yoksa, ahiret hayatı ya da Kıyâmet Günü için bu kelime kullanılmaz. Kıyâmet Günü için Kur'an'da kullanılan kelime; "Kıyame(t)/ القيامة" kelimesidir.

"Sa'a(t)/ الساعة" kavramının, Kitabı Mukaddes ve Kur'an'daki semantik durumu incelendiğinde; Eski Ahit'ten Kur'an'a kadar geçen süreçte, temel anlamın korunmasının yanında Kur'an'la birlikte anlamın spesifikleştiği ve "dünyanın son saati, Kıyâmetin kopacağı ân" karşılığıyla terimleştiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sonuçla birlikte; Kur'an'ın, "türedi" değil, kendinden önceki Sami kültürünün ve bu kültürün ilahî menşe'li kutsal metin geleneğinin bir devamı, onların tamamlayıcısı olduğu, önceki vahiy metinlerinde kullanılan kavramları kullandığı, bunlara zaman zaman anlamlar kattığı yahut anlam yelpazeleri içinden bir tanesi üzerine terimleştiği de söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA

- ‘Abdu'r-Rezzâk b. Hemmâm (ö.h.211), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz* (Tahk.: ‘Abdu'l-'Atıy Emîn Kal‘acî), Beyrut: Dâru'l-Ma‘rife, 1991.
- Ahfeşu'l-Evsât (ö.h.210), *Me‘âni'l-Kur‘ân*, (Tahk.: Fâiz Fâris), Basım yeri yok, 1981.
- Asım Efendi, *Kâmûs Tercümesi*, İstanbul, 1876, (Üç ciltlik baskı).
- Canan, İbrahim, *Kütüb-ü Sitte Tercüme ve Şerhi*, Ankara, 1992.
- Cevheri, İsmail b. Hammâd, (ö.h.400), *Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-'Arabiyye*, Beyrut, 1998.
- Doğan, D. Mehmet , *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara, 1992, s.946.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, İstanbul, 2002.
- Ferrâ, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Ziyâd (ö.h.207), *Me‘âni'l-Kur‘ân*, Beyrut, 1980.
- <http://www.bible.crosswalk.com/Lexicons/Hebrew>.
- <http://www.blueletterbible.org>.
- <http://septuagint.org/LXX>
- İbn Abbâs (ö.h.69), *Tefsîr (Şahifetu ‘Ali b. Ebî Talha)*, (Tahk.: Râşid ‘Abdu'l-Mun‘ım er-Ricâl), Beyrut: 1993.
- İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed (ö.h.395), *Mu‘cemu Mekâyisi'l-Luğa*, Beyrut, 1991.
- İbn Manzûr (ö.h.711), *Lisânu'l-'Arab*, Beyrut, trz. (Dört ciltlik baskı).
- İşler, Emrullah, *Türkçe’de Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları*, İstanbul, 1997.
- “Fitne Katilden Beter mi? –Fitne Kelimesi ve Türkçe’ye Çeviri Sorunu-“, *İslâmiyât* II (1999), sayı 2.
- “Secde Kelimesi ve Türkçe’ye Çeviri Sorunu” (*İslâmiyât* I (1998), sayı 3.
- “Çokanlamlılık, Anlam Daralması ve Kur’an’ın Türçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar” (*Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kur’an ve Dil –Dilbilim ve Hermenötik- Sempozyumu Bildirileri*, Van, 2002.
- Kurtubî, Ebû ‘Abdi'l-Lâh Muhammed b. Ahmed (ö.h.671), *el-Câmi‘ li Ahkâmi'l-Kur‘ân*, Beyrut, 1965.
- Râzi, Fahrüddin Muhammed b. Ömer (ö.h.604), *Mefâtihu'l-Ğayb*, Beyrut., trz.

Sufyân es-Sevrî, Ebû 'Abdi'l-Lâh b. Sa'îd b. Mesrûq (ö.h.161), *Tefsîru Sufyân es-Sevrî*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö.h.310), *Câmi'u'l-Beyân, 'an Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1988.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili Kur'an-ı Kerim ve Meali*, İstanbul, 1993.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârû'l-Lâh Mahmûd b. 'Umer (ö.h.538), *Tefsîru'l-Keşşâf*, Beyrut trz.